

Open Universiteit

Wiens Nederlands onderwijs je?

Postkoloniale perspectieven in de NT2-/NVT-praktijk

dr. Sibo Kanobana

Faculteit Cultuurwetenschappen

Vakgroep Cultuur, diversiteit en inclusie

→ **Waar gaat het over?**

‘Postkoloniale verhoudingen’ staan in de leerplannen, maar hoe komen ze in de klas? We vertrekken niet van theorie maar van wat u al doet, zoekt en tegenkomt.

Als spiegel gebruiken we één sociolinguïstische casus waar ik goed mee vertrouwd ben:

De koloniale relatie tussen Vlamingen en Belgisch-Congo, waar het Nederlands op papier een officiële taal was maar in de praktijk nauwelijks bestond.

We bespreken lesboeken, literatuur en variëteiten en bouwen samen aan nieuwe perspectieven als basis voor concrete handvatten.

SOJOURNER TRUTH

- geboren als Isabella Bomefree
- circa 1797 – November 26, 1883
- *Ain't I a woman*: toespraak *Ohio Women's Rights Convention* in Akron op 29 mei 1851
- Ze sprak enkel Nederlands, tot ze in 1806 werd verkocht. Hoewel ze later Engels leerde spreken, behield ze heel haar leven een Nederlands accent.

SAARTJIE BAARTMAN

- Illustratie van Sarah Baartman (1789–1815), Koi-San uit het huidige Zuid-Afrika, uit 1811. Naast haar moedertaal sprak ze vlot Nederlands/Kaap-Hollands.
- Ze werd tot slaaf gemaakt en naar Europa gebracht, waar haar lichaam werd tentoongesteld aan een betalend publiek.
- Na haar overlijden in Parijs bewaarden wetenschappers delen van haar lichaam. Jarenlang waren haar stoffelijke resten te zien in een museum in Parijs, ter ondersteuning van racistische theorieën over mensen van Afrikaanse afkomst.
- In 1994 verzocht Nelson Mandela, als nieuwe president van Zuid-Afrika, Frankrijk om de stoffelijke resten van Baartman naar Zuid-Afrika te laten terugkeren. Frankrijk stemde hier in 2002 mee in, waarna Baartman werd begraven nabij haar geboorteplaats in de provincie Oost-Kaap.

MIJN LESPRAKTIJK

→ Waar komt het Nederlands in mijn les vandaan? Wat blijftafwezig?

LESBOEKSCAN

Werk in duo's.

Kies een pagina of hoofdstuk uit jouw eigen lesmateriaal en bekijk het met de vier lenzen. Noteer trefwoorden, maak geen oordelen.

Wat jij vindt en wat je mist zijn allebei bruikbaar.

Resultaat: één verslag per duo of trio met twee kolommen, 'wat er is' en 'wat ontbreekt'.

Lens	Vragen	Uw bevindingen
1. Koloniale geschiedenis	Komt het koloniale verleden voor (NL, Vlaanderen, Suriname, Caraïben, Zuid-Afrika, Indonesië, Congo)? Wie vertelt het, vanuit welk perspectief?	
2. Taalvariëteit	Welke variëteit geldt als norm? Zijn Belgisch-, Surinaams- of Caribisch-Nederlands en Afrikaans zichtbaar, en hoe worden ze gepresenteerd ('afwijkend', 'bijzonder', 'gelijkwaardig')?	
3. Identiteit	Wie is 'wij' en wie is 'zij'? Welke namen, gezinnen, beroepen en achtergronden komen voor? Herkent een leerling met een migratie- of diasporabiografie zich?	
4. Wat ontbreekt	Welke stemmen, teksten, regio's of geschiedenissen ontbreken? Wat zou u willen toevoegen?	

CASUSSEN

- Elke groep leest één fragment (10 min) en legt het daarna uit aan de hele groep
- Fragment A. Brussel, 1885: een affiche voor zwarte broeders
- Fragment B. 1908–1960: officieel, maar niet echt
- Fragment C. 1957–1958: de werkgroep taalgebruik in de kolonie
- Fragment D (optioneel). Groot-Nederlandse dromen in Afrika

Bij de oprichting van de Onafhankelijke Congostaat verspreidden anonieme leden van de Vlaamse beweging in Brussel een affiche, gericht aan de 'zwarte broeders'. Ze voorspellen dat Congolezen zullen bestuurd, berecht en onderwezen worden in een taal die zij niet verstaan, net als de Vlamingen in België. Twee uittreksels uit de affiche:

Aan uwe kinderen zal men eenen schijn van ONDERWIJS geven in eene taal welke zij niet begrijpen.

Wij benijden u uwe zwarte kleur en de onbekendheid van uw geslacht.

Historicus Joachim Traest wijst erop dat van echte broederschap geen sprake was: de affiche is ronduit racistisch.

Vragen: Wie spreekt hier, en tegen wie? Waarom identificeert de auteur zich met de gekoloniseerde en distantieert die zich er tegelijk van? Welk beeld van 'eigen' taal en 'eigen' slachtofferschap zit hierin?

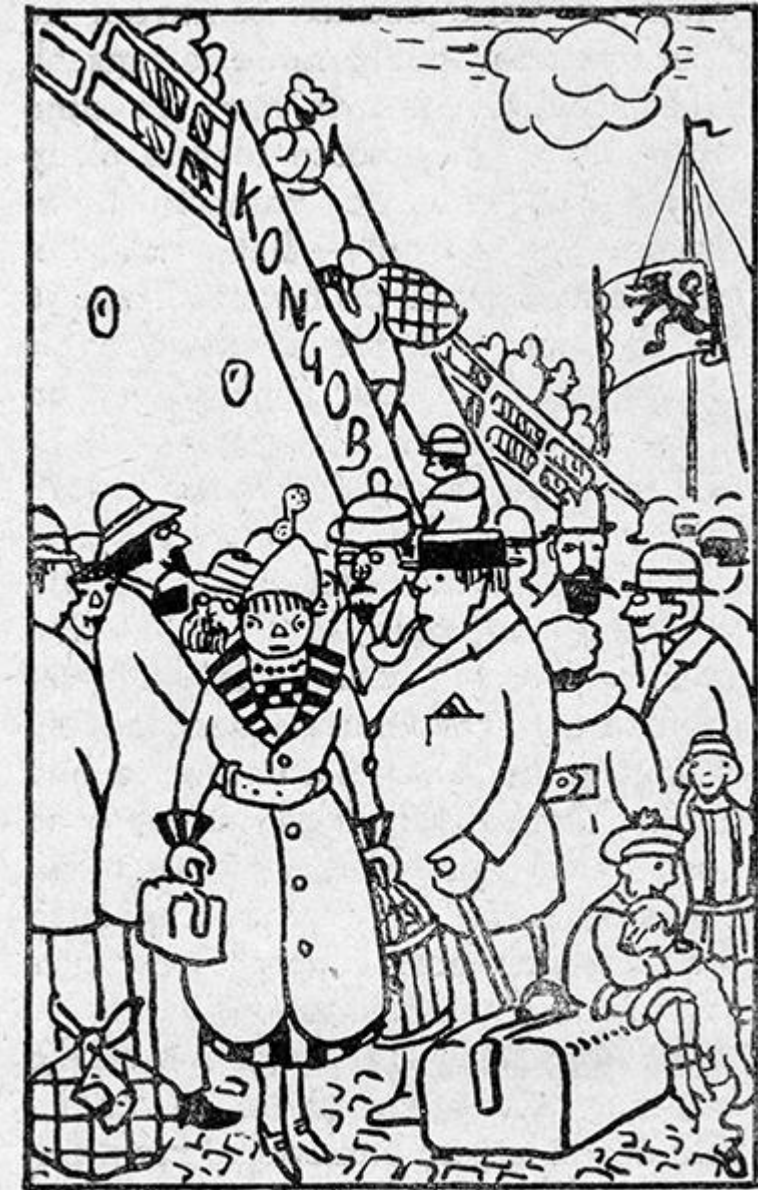
Fragment B. 1908–1960: officieel, maar niet echt

Bij de Belgische overname van Congo in 1908 kreeg het Koloniaal Charter een taalartikel. De eerste zin luidt:

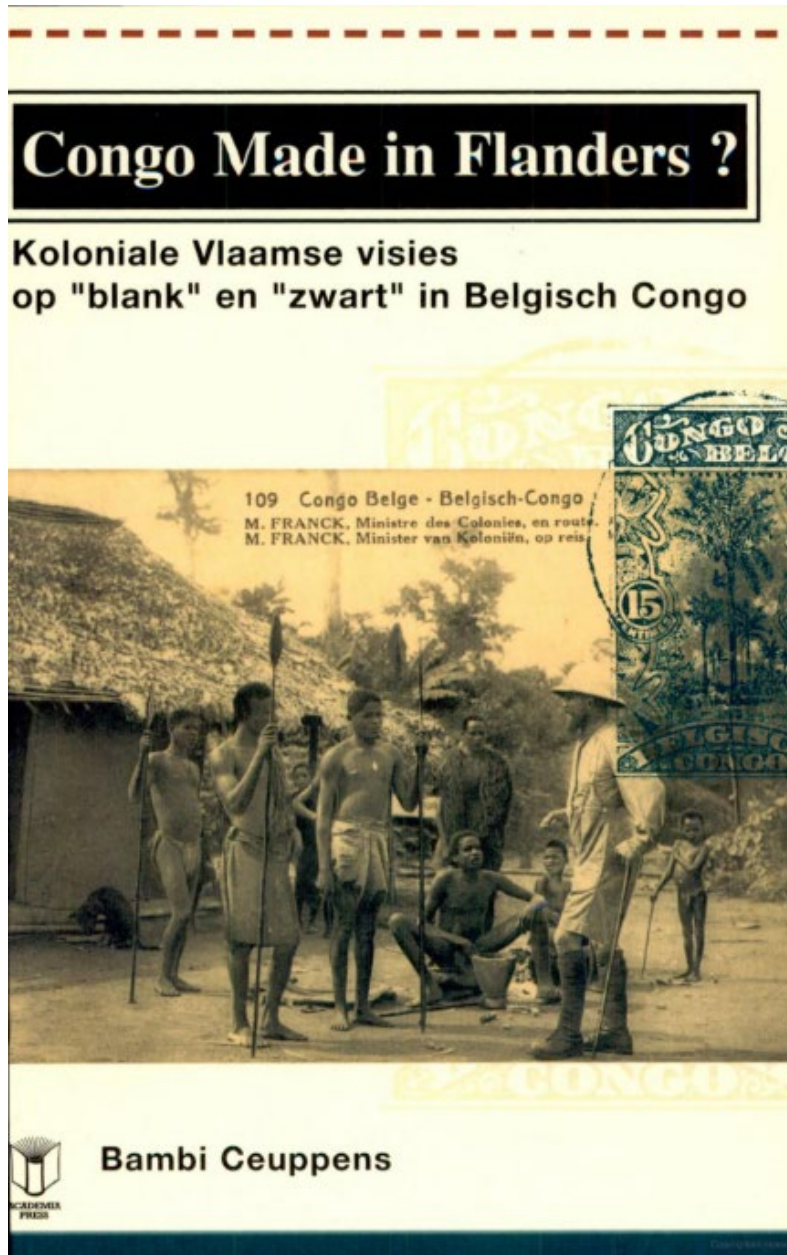
Het gebruik der talen is vrij. — Koloniaal Charter, art. 3
(1908)

Op aandringen van Vlaamse parlementsleden werd toegevoegd dat besluiten in het Frans en het Nederlands ('de Vlaamsche taal') moesten worden opgesteld en dat beide teksten officieel zijn. Binnen vijf jaar zouden decreten volgen. In de praktijk bleef in officiële contexten het Frans de enige taal. Het eerste en enige taaldecreet kwam pas in 1957 en gold alleen voor de rechtspraak. Het Nederlands was nooit onderwijstaal voor Congolezen. Vanaf 1948 kon het op sommige scholen een vak zijn, vanaf het vierde jaar middelbaar, maar weinig Congolezen bereikten dat jaar. Volgens Meeuwis bleef het Nederlands voor Congolezen een 'vreemde', 'buitenlandse' en zelfs 'vijandige' taal. Ze zagen de Vlaamse eis van tweetaligheid als een rem op hun eigen sociale emancipatie. In 1958 mochten Congolezen op het vierde jaar Nederlands door Engels vervangen. Na 1960 bleef het Frans de enige officiële taal.

Vragen: Wat betekent 'officiële taal' als niemand haar gebruikt of leert? Wat zegt de Congolese reactie over de relatie tussen taalrechten van de ene groep en de kansen van een andere?

Op een schoonen morgen zouden alle Vlamingen inschepen en uitwijken naar Congoland.

Fragment C. 1957–1958: de werkgroep

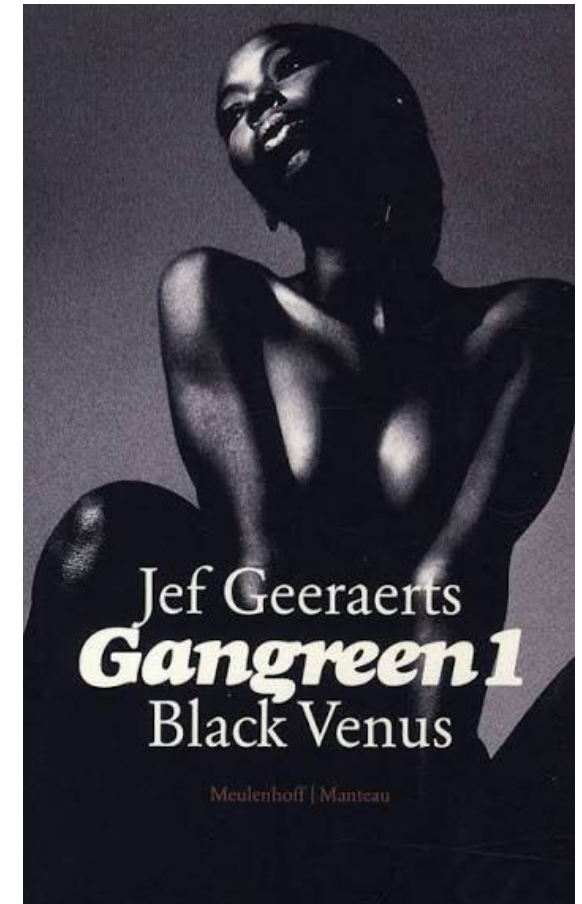
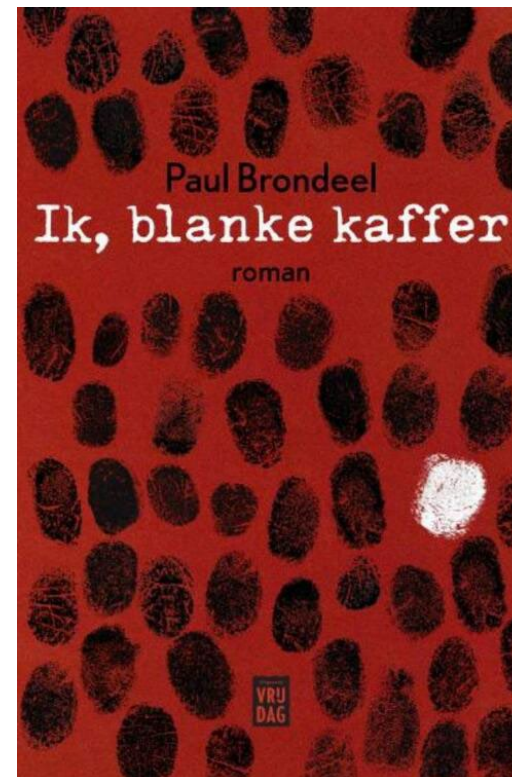
Minister Buisseret liet een werkgroep een decreet voorbereiden over taalgebruik in het koloniale bestuur. De werkgroep telde een Franstalige en een Nederlandstalige delegatie en kwam vijftien keer samen. De Franstaligen wilden het Frans als enige bestuurstaal behouden en Nederlandstaligen slechts beperkt tegemoetkomen. Ze noemden individuele tweetaligheid onpraktisch en nadelig voor Congolese ambtenaren. De Nederlandstaligen wilden drietaligheid voor Belgische ambtenaren (Frans, Nederlands en een Congolese taal) en tweetaligheid voor Congolese ambtenaren (een Belgische en een Congolese taal). De gesprekken liepen vast: wantrouwen, en onuitgesproken doelen. De Franstaligen wilden de historische dominantie van het Frans juridisch vastleggen, de Nederlandstaligen wilden de bestaande situatie omvormen.

Vragen: Welke belangen zijn er zichtbaar en welke niet? Welke stemmen zaten niet aan tafel? Wie beslist in mijn context over ‘correct’ Nederlands?

FOUTE/KOLONIALE BOEKEN ... EN ALTERNATIEVEN

Jef Geeraerts' *Black Venus* werd uit de canonlijst van de Koninklijke Academie geschrapt. Sommigen noemen dat terecht, anderen betreuren het gebruik van nonliteraire argumenten. Het gaat er hier niet om wie gelijk heeft, maar wat u in de klas doet.

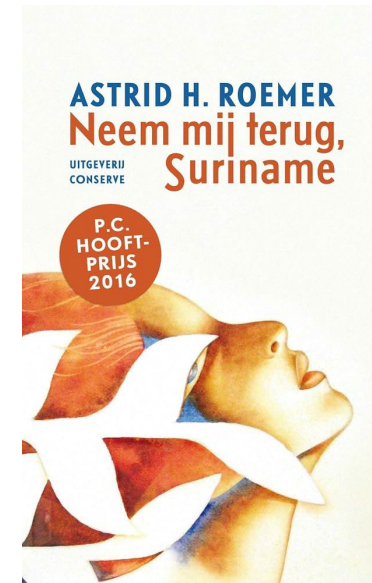
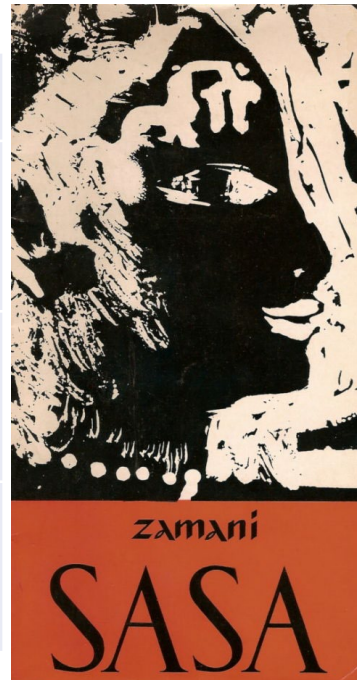
Optie	Wat betekent het?	Uw afweging (voor/tegen in mijn groep)
A · Uit de lijst	Een tekst laten vallen omdat hij racistische of seksistische beeldvorming bevat.	
B · Erin, met leesframe	De tekst blijven lezen, met aandacht voor beeldvorming, auteur versus verteller en literaire kwaliteit.	
C · Ernaast, met satelliet	De tekst aanvullen met een hedendaagse tekst die ermee in gesprek gaat of een tegengeluid biedt.	

FOUTE/KOLONIALE BOEKEN ... EN ALTERNATIEVEN

Jef Geeraerts' *Black Venus* werd uit de canonlijst van de Koninklijke Academie geschrapt. Sommigen noemen dat terecht, anderen betreuren het gebruik van nonliteraire argumenten. Het gaat er hier niet om wie gelijk heeft, maar wat u in de klas doet.

Optie	Wat betekent het?	Uw afweging (voor/tegen in mijn groep)
A · Uit de lijst	Een tekst laten vallen omdat hij racistische of seksistische beeldvorming bevat.	
B · Erin, met leesframe	De tekst blijven lezen, met aandacht voor beeldvorming, auteur versus verteller en literaire kwaliteit.	
C · Ernaast, met satelliet	De tekst aanvullen met een hedendaagse tekst die ermee in gesprek gaat of een tegengeluid biedt.	

Suggesties voor teksten en stemmen

Poëzie of korte fragmenten

Nederlands-Caribisch en Surinaams	Anton de Kom, Astrid Roemer, Raoul de Jong (Jaguarman), Frank Martinus Arion, Cola Debrot, Tip Marugg, Boeli van Leeuwen, Radna Fabias, Alfred Schaffer
Afro-Belgisch en Vlaams	Chika Unigwe, Nadia Nsayi, Dalilla Hermans, Lisette Ma Neza, Olave Nduwanjé, Hélène-Christelle Muganyende, Sabine Ingabire,
Nederlandstalige hedendaagse auteurs	Rodaan Al-Galidi, Ramsey Nasr, Mustafa Stitou, Asha Karami, Simone Atangana Bekono, Lisette Ma Neza, Babs Gons
Congolees, Rwandees, Burundees (Frans; deels vertaald)	Paul Lomami-Tshibamba (“Ngando en andere verhalen” in Nederlandse vertaling Zamenga Batukezanga, Alexis Kagame, Scholastique Mukasonga, Fiston Mwanza Mujila In Koli Jean Bofane (“Congolese wiskunde”, in Nederlandse vertaling)

Lisette Ma Neza

Onvertaalbaar

Een ode aan meertaligheid**KARAKTERS**

Filosofie en cultuurkritiek in zakformaat

ACADEMIA
PRESS

ZUID-AFRIKA

Afrikaans

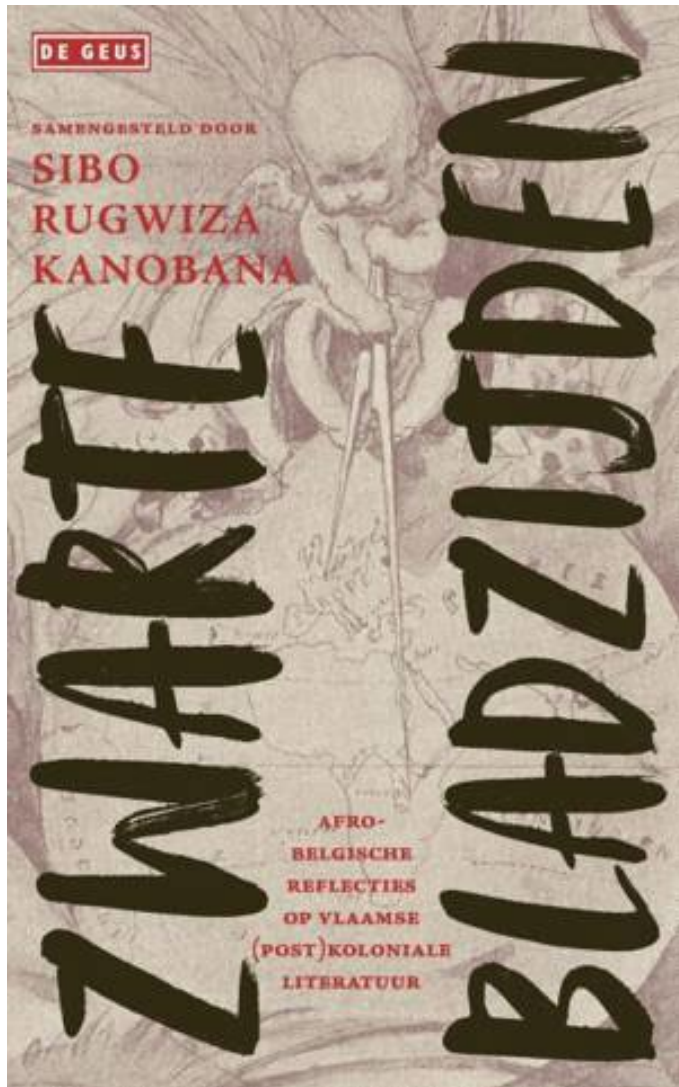
André Brink
Antjie Krog
Breyten Breytenbach

Sydney Vernon (S.V.) Petersen
Adam Small

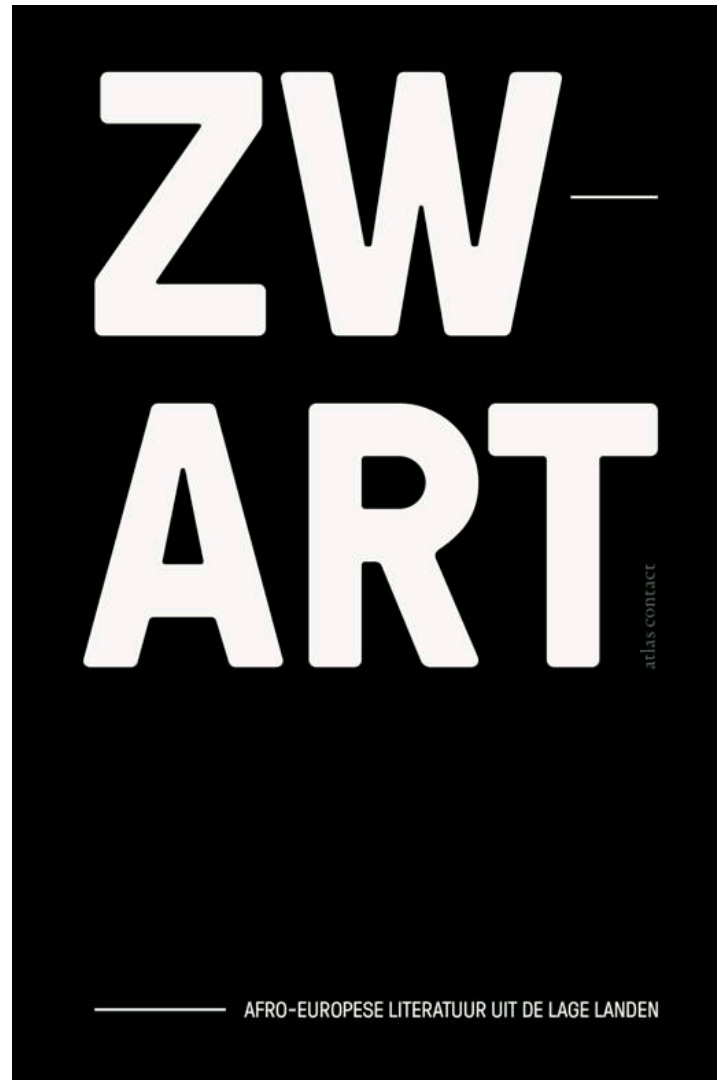
- Diana Ferrus: “Ons Komvandaan” + over Sarah Baartman droegen bij aan de terugkeer van Baartmans stoffelijk overschot naar Zuid-Afrika.
- Ronelda S. Kamfer: “Noudat slapende honde”, over de realiteit van de periode na de apartheid, familieverlies en het leven van de arbeidersklasse.
- Veronique Jephtas, Lynthia Julius, Jolyn Phillips en Shirmoney Rhode: zij maken deel uit van een prominente golf van hedendaagse, feministische dichters van kleur die de grenzen van de Afrikaanstalige literatuur verleggen.

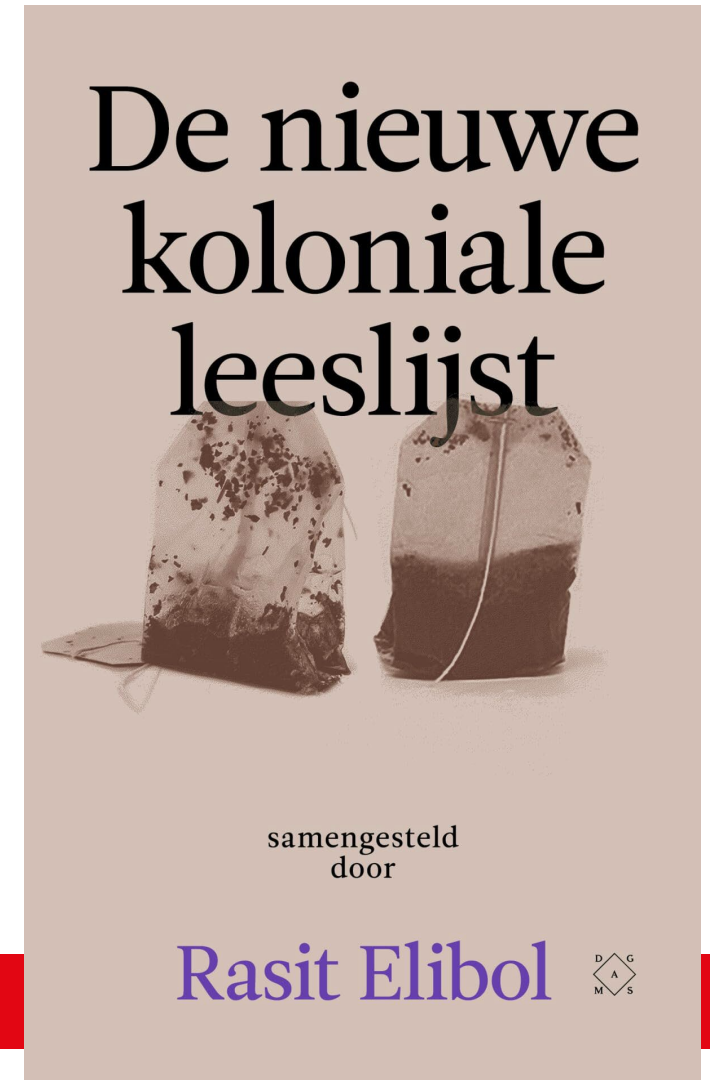
2021

2018

2021

als je niet weet hoe het is
om in haar schoenen te staan
niet weet hoe het voelt
niet gehoord, niet geloofd
niet geholpen te worden
om de volgende ochtend
gewoon weer een nieuwe dag te beginnen
de verse wonden
de schade onzichtbaar
onder je kleding, je huid
van achter een glimlach
de dag zien door te komen

vertel dan nooit
wat zij moet doen
wat ze moet dragen
dat ze moet baren
en hoe zich te gedragen

hoe te bewegen
wanneer te spreken
hoe ze haar lichaam
hoe ze haar leven

maar leer de wereld van haar houden
zo hard dat ze nooit meer achterom hoeft te kijken
zo hard dat ze mag dansen wanneer ze wil
gaan waar ze wil
laat de wereld nu eens beginnen
hartgrondig van haar te houden

uit: doe het toch maar/
babs gons/ atlascontact

DISCUSSIEVRAGEN

- Welke tekst in mijn lespraktijk zou ik willen 'herlezen', en met welk leesframe?
- Wie is bekend en wie niet, ook binnen het Afrikaans. Waar zie ik dat in mijn materiaal?
- Ik pleit voor 'voorbij natie, taal en cultuur'. Wat betekent dat voor teksten in vertaling of in het Frans in een Nederlandse les?
- Welke alternatieven zou ik volgende maand aan een bestaande tekst toevoegen?

BEDANKT!

sibo.kanobana@ou.nl